

УДК 336.717.3

В.В. Подплетній, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Напрями підвищення ефективності депозитної політики банків

В статті розглядаються питання вдосконалення процесу розробки та реалізації депозитної політики банками України. Здійснено аналіз особливостей формування депозитних ресурсів банківських установ в умовах трансформації економіки. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізму формування депозитної політики та інструментів її реалізації у контексті узгодження конституційних зобов'язань і фінансових можливостей банківських установ. Запропоновані рекомендації відносно розвитку депозитних операцій з населенням на основі впровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб.

банк, депозит, депозитна політика, ресурсний потенціал, кредитні ризики, процентні ризики, економіко-математична модель, інструменти, концепція

Сталий розвиток вітчизняної економіки як на макро-, так і на мікрорівні залежить від прогресу в банківській системі і, перш за все, від її здатності генерувати необхідні обсяги кредитних ресурсів. У даний час характер банківських ресурсів зазнає істотних змін. Це пояснюється тим, що, по-перше, значно змінився загальнодержавний фонд банківських пасивів. По-друге, створення підприємств і організацій з різними формами власності приводить до виникнення нових власників тимчасово вільних коштів. Це сприяє формуванню ринку кредитних ресурсів, що органічно входить до системи грошових відносин.

Питанням формування депозитної політики в Україні до останнього часу не приділялося належної уваги. Це пов'язано з тим, що попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію, висока інфляція, наявність дешевих ресурсів – усі ці умови забезпечували високу норму прибутку банківських операцій, змінюючи саму природу їх ризику. А наявність ринку міжбанківського кредитування, що добре виконує функцію рефінансування "довгих" операцій, дозволяла банкам підтримувати прийнятну структуру залучених коштів.

Серед наукових досліджень депозитної політики комерційних банків слід зазначити роботи В. Вікулова, Н. Волкової, В. Гейця, О. Дзюблюка, С. Козьменка, В. Корнеєва, В. Купчинського, І. Ларіонової, Г. Панової, С. Шулькова, В. Дугласа, П. Друкера, М. Портера, Дж. Ф. Сінклі, Дж. К. Ван Хорна, спрямовані на розробку понятійного апарату, елементів депозитної політики банку, її складових частин. Результати досліджень у сфері моделювання, розробки механізмів, способів і методів депозитної політики містяться у роботах І. Винниченка, В. Іванова, О. Карачуна, О. Касимової, О. Лаврушина, В. Малютіна, А. Саркісяна, Л. Сергєєвої, В. Стельмаха, О. Стоянової, Е. Уткіна, В. Федотова, В.К. Бансала, Дж. Ф. Маршалла.

Проте існуючий механізм формування депозитної політики банку навіть з урахуванням високого професіоналізму менеджерів і застосування сучасних рекомендацій щодо ведення фінансових справ, у яких береться до уваги вірогідність негативних результатів, в Україні все ще має значний ступінь ризику.

Актуальність дослідження обумовлена істотним підвищенням ролі депозитної політики у забезпеченні стійкості і надійності як окремо взятого банку, так і економіки країни і необхідністю комплексних досліджень механізму взаємодії банківських установ з клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності депозитної політики банків в умовах трансформації економіки.

Підвищує актуальність даної проблеми те, що українська фінансово-кредитна система розвивається згідно з проєвропейською банк-орієнтованою моделлю, в якій центральне місце належить банківському сектору. Це забезпечує концентрацію кредитних ресурсів. Виникає нагальна потреба у напрацюванні теоретичних, правових і адміністративно-організаційних механізмів регулювання фінансового сектору в контексті узгодження конституційних зобов'язань і фінансових можливостей країни. При цьому необхідно оптимально поєднати державне регулювання економіки та ринкове саморегулювання, що є актуальним не тільки для економічної політики європейських держав, але і для нових незалежних країн, створених на пострадянському просторі.

Тому, враховуючи, що Україна позначила для себе євроінтеграційний курс, наш фінансовий ринок у майбутньому чекають значні зміни, які виявлятимуться, перш за все, у розширенні присутності закордонних фінансових установ. Це змушує українські фінансові компанії вступати в жорстку конкурентну боротьбу. Виграти її можна буде тільки завдяки: створенню достатньої наукової бази, необхідної для розробки і проведення депозитної політики; підготовці наукових кадрів, здатних упроваджувати власні розробки з урахуванням особливостей України; створенню центрів, які зможуть координувати в масштабах держави роботу, пов'язану з формуванням ресурсного потенціалу; наявності надійної системи комунікації банків з громадськістю; підвищенню рівня банківських знань у населення, змістовного рівня спеціальних і науково-популярних публікацій; формулювання навичок зваженого і відповідального підходу політиків до проголошення різного роду заяв, що стосуються депозитної політики банків тощо.

Відносно заходів, що стосуються підвищення ефективності депозитної політики банку, ми є прихильниками ліберально-демократичного підходу. Цей підхід розроблений Всесвітнім банком спільно з канадськими вченими і зводиться до того, що проблема підвищення ефективності ресурсного забезпечення банків є наслідком ринкової незрілості економіки. Відповідно вона вирішиться сама собою у міру просування ринкових реформ, нормалізації ситуації у сфері оподаткування і загального поліпшення умов інвестиційного клімату в Україні. На підтвердження такої перспективи канадці послалися на банківську практику своєї країни, де ефективність депозитної стратегії держави не пов'язана сьогодні ні з масовим вивозом капіталу, ні з масовим приховуванням доходів, ні з широким використанням нелегальних каналів, ні з розробкою різноманітних схем фінансових спекуляцій. У світлі вищесказаного вважаємо доречним відзначити, що в Україні першочерговим є питання про запобігання використанню банківської системи для здійснення протиправних і сумнівних операцій, включаючи легалізацію доходів.

Діалектика життя змушує визнати, що разом із ринковою стабілізацією економіки потрібні адміністративно-державний вплив і спеціальні заходи, не пов'язані з макрорегулюванням. Питання тільки в тому, в чому ці заходи мають полягати. На нашу думку, додаткові адміністративні обмеження у сфері валютних операцій і вивозу капіталу неминуче гальмуватимуть припливу інвестицій до України і відповідно її економічний підйом. Натомість необхідно цілеспрямовано поліпшувати інвестиційний і підприємницький клімат, створюючи критичну масу довіри до уряду і фінансових інститутів. У розвинених країнах довіра до таких інститутів забезпечується тим, що їх діяльність контролюється законом і державою, а це гарантує захист вкладників від шахрайства. Зараз Україна знаходиться у такій ситуації, коли розвиток фінансових інститутів, ринків та інструментів здатний найбільш сильно впливати на темпи довгострокового економічного зростання.

Підвищення ефективності депозитної політики банків України необхідно починати з удосконалення банківського законодавства, а саме:

– ухвалення Верховною Радою України Закону «Про ощадну справу», який дозволив би забезпечити правову основу його організації і розвитку з урахуванням сучасних вимог;

– банківське законодавство має відображати всі форми відносин банків з органами державної влади і управління, з НБУ, а також між собою і клієнтурою. Банківські закони мають мати характер прямої дії для того, щоб звести до мінімуму втручання органів управління в діяльність банків;

– необхідне вдосконалення системи банківського ліцензування з метою усунення монополізму в діяльності банків, а також вирівнювання умов конкуренції між ними;

– для забезпечення повноти банківського законодавства, норми, що належать до банківської діяльності, необхідно включати до законодавчих актів з регулювання інших сфер діяльності;

– при вдосконаленні податкового законодавства необхідно зважати на специфіку банківського сектору і зацікавити його в розширенні своєї діяльності і підвищенні фінансової стійкості, тому що створення ефективної системи оподаткування є важливим напрямом регулювання банківського сектору.

Акцентуючи увагу на необхідності вдосконалення банківського законодавства, вважаємо, що потрібно починати не з внесення змін до законів і нормативних актів, а з використання всіх можливостей вже чинного вітчизняного законодавства. На наш погляд, існуючі законодавчі норми відкривають широкі можливості для вирішення цілого спектру питань у рамках розробки і впровадження ефективної ощадної політики держави.

Крім того, НБУ необхідно звернути увагу на створення економічних передумов для активізації процесу залучення довгострокових коштів населення. Тому особливої актуальності набуває питання нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Шляхи вирішення даної проблеми полягають в такому:

- необхідно збільшити кількість джерел формування коштів фонду, а також встановити норму відрахувань і для НБУ;

- кошти фонду можуть бути розміщені не тільки в державні, але і в іпотечні цінні папери;

- необхідно упровадити диференційовані ставки по вкладах банків до Фонду гарантування.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності депозитної політики банку є вдосконалення структури банківського сектору і розвиток внутрішньогалузевої конкуренції. З метою підвищення конкурентоспроможності українських банків у світлі інтеграції до Євросоюзу доцільним є створення програми структуризації і консолідації банківської системи, підвищення рівня її капіталізації.

Що стосується ставок по депозитах, то вони в Україні однозначно мають знижуватися. Це ненормальне явище, коли в економічно розвиненій країні вигідніше відкривати депозит, ніж займатися підприємницькою діяльністю. Основною метою депозитних вкладень є перенесення вартості грошей у часі, а не отримання доходу. Тобто ставка по депозиту теоретично не має перевищувати рівень інфляції у країні. Понизити процентні ставки вдасться тільки тоді, коли рівень інфляції буде достатньо низьким, а національна грошова одиниця - достатньо стабільною.

Після викладу рекомендацій щодо поліпшення ефективності депозитної політики на рівні держави, звернемося до розгляду можливих варіантів вирішення даної проблеми на рівні самих банків. Кожен банк повинен мати власну депозитну політику, вироблену з урахуванням специфіки його діяльності і критеріїв оптимізації даного процесу.

Підвищення ефективності депозитної політики можна досягти шляхом активного використання зарубіжного досвіду організації заощаджень населення. Особливу увагу слід приділяти організації і впровадженню накопичувальних інвестиційних схем, зокрема пенсійних рахунків, рахунків на оплату навчання, купівлю житла, а також підвищенню ролі банків у здійсненні договірних операцій, зокрема управлінню пайовими фондами. Досвід зарубіжних банків цікавий також з точки зору обслуговування корпоративних клієнтів. На особливу увагу заслуговує чіткий перебіг внутрібанківських процедур, що дозволяє досягти оперативності при продажу банківських послуг і скорочує операційні витрати, тоді як робота більшості українських банків з корпоративною клієнтурою часто заснована на ексклюзивному підході, що знижує якість послуг і доходи банку в цілому.

Треба визнати, що вітчизняна банківська система, яка розвивається швидкими темпами сприйнятлива до зовнішніх змін і легко підлаштовується під нові вимоги ринку, виявляючи свою кон'юнктурність. Тому, враховуючи широке впровадження в банківську практику таких новітніх технологій, як інтернет-банкінг і телебанкінг, сучасним фінансовим установам для підтримки своєї конкурентоспроможності необхідно скорочувати витрати на персонал, техніку, оренду великих приміщень. У таких обставинах зміниться структура банківської системи, тобто поряд з традиційними відділеннями банків значну роль відіграватимуть високотехнологічні електронні центри, які за допомогою сучасних комунікативних систем пов'язують клієнта з операційною системою банку.

Подальший розвиток вищезазначеної тенденції може звести нанівець один із найважливіших на сьогодні чинників вибору клієнтом банківської установи, який полягає в територіальній близькості. Йдеться, по суті, про нівелювання такої традиційної конкурентної переваги, як тривалі особисті контакти з клієнтами, оскільки нові комунікаційні технології замінять традиційні канали спілкування, що відкривають можливості долати будь-які територіальні і часові обмеження в буквальному розумінні.

При моделюванні депозитних операцій і побудові власної внутрішньої моделі депозитної політики банку автор порадив би як один з основних показників економічної ефективності ощадної стратегії, що проводилася, використовувати величину економічної прибутковості. Даний показник розраховується на базі економічної доданої вартості (economic value added – EVA), концепція якої запропонована американською консультативною компанією «Stern Stewart & Co». Концепція економічної прибутковості претендує на роль нової методології корпоративного управління в сучасних умовах. Крім того, доцільним є використання як критерію оптимальності в моделі депозитної політики банку мінімального загального фінансового ризику і максимальної гарантованої економічної прибутковості на активи і на капітал.

Менеджери банку мають керуватися рекомендованими термінами розміщення вільних ресурсів, якщо вони хочуть захистити банк від ризику втрати ліквідності, а також від валютного і процентного ризику. Якщо ж терміни інвестування залучених ресурсів порушуються через потреби клієнтів або через прагнення отримати більший процентний дохід, трансформуючи коротші ресурси в довші, то особи, що відповідають за управління активами і пасивами банку, мають усвідомлювати, що в моменти утворення негативного прогнозованого обсягу вільних ресурсів банк піддаватиметься не тільки ризику втрати ліквідності, якщо до даного моменту він не зможе залучити необхідного для виконання зобов'язань обсягу ресурсів, але і процентному, а у разі утворення розривів за однією з валют за наявності надлишку ліквідності за іншими, і валютному ризику. Якщо допустимі системою стратегічних лімітів позиції щодо процентного і валютного ризиків у цей момент часу будуть перевищені, менеджери мають вжити застережливих заходів щодо хеджування відкритих позицій банку,

укладаючи відповідні термінові контракти, або залучаючи ресурси у відповідній валюті і відповідній тривалості у нинішній момент управління. Верхньою допустимою межею розриву ліквідності можна вважати рівень відкритих на банк кредитних лімітів з боку інших контрагентів фінансового ринку. Решту браку ліквідності банк зможе поповнити тільки за рахунок роздрібних ресурсів, на залучення яких потрібно, як правило, значно більший час, ніж для отримання міжбанківського кредиту. У деяких випадках економічно доцільним може виявитися не уникнення конкретного ризику, а мінімізація фінансових втрат від його реалізації. У даному випадку може допомогти страхування.

Оскільки стабільна зміна обсягів банківського бізнесу визначається не стільки разовим залученням крупних депозитів, які після закінчення терміну закінчення договору можуть зникнути з банку, тому що з'являться більш високодоходні напрями розміщення вільних фінансових ресурсів, скільки приростом або відтоком основних депозитів, велика частина яких є депозитами до запитання, тому приріст стабільних залишків на поточних рахунках потрібно прогнозувати дуже обережно: тенденції минулого можуть суттєво змінитися в поточному періоді у зв'язку з вичерпанням можливостей освоєного сегменту ринку, зростанням конкуренції з боку інших кредитних установ, загальноекономічною ситуацією. Зменшення ж обсягу стабільних залишків на рахунках до запитання необхідно планувати обов'язково.

Для прогнозу ліквідності рекомендуємо використовувати метод пасивної еволюції. Він дає можливість побудови різних сценаріїв зміни грошових потоків, які мають враховувати всі розроблені у процесі стратегічного планування ситуації: економічну стабілізацію, що супроводжується додатковим припливом ресурсів, які потребують свого розміщення; стандартну, яка визначається тенденціями минулих періодів, і кризову, коли дострокове вилучення депозитів, що оцінюються банком як стабільні, призведе до проблем із ліквідністю. Визначати надлишок ліквідності ми порадили б, після того, як буде спрогнозований обсяг ліквідних активів і виходячи з принципу їх балансування з нестабільними пасивами.

У разі використання сценарного прогнозування воно дозволяє знизити невизначеність, тому що відповідно до вимог до сценарного простору, багато сценаріїв вибираються таким чином, що вбирають в себе всю невизначеність. На цьому етапі враховується волатильність депозитної політики, вплив зовнішніх чинників, попередня динаміка, тенденції розвитку. У результаті зниження невизначеності вхідні параметри моделі стають рафінованими. Як наслідок, зростає точність моделі. Під час побудови моделі під конкретний сценарій враховуються саме ті чинники, які мають найбільше значення для моделі. Таким чином, цей підхід дозволяє вирішити ряд проблем, зокрема досягається велика точність моделі депозитної політики банку, оскільки модель враховує особливості навколишнього середовища і вплив різних чинників, а також досягається можливість оцінки різних ситуацій за декількома шляхами розвитку.

Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, визначимо основні рекомендації і напрями, що стосуються підвищення ефективності проведення депозитної політики банку:

- розвиток депозитних операцій з населенням на основі упровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб;
- забезпечення високої стійкості залучених банком коштів;
- активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів;
- розширення обсягу термінових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, які знаходяться на рахунках підприємств;
- розширення практики залучення коштів клієнтів на ощадні вклади, тому що вони є найбільш стійкою частиною мобілізованих банком ресурсів.

Використання в практичній діяльності розглянутих напрямів вдосконалення операцій, що стосуються формування ресурсної бази банків, могло б значною мірою розширити їх можливості у сфері мобілізації ресурсів і їх ефективного розміщення. Подальше збільшення ролі депозитних операцій банків, їх розвиток і зростання до рівня світових стандартів здійснюватиметься в міру створення у нашій країні всіх необхідних умов, властивих ринковій економіці.

Список літератури

1. Бицька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків // Вісник Національного банку України. - 2004. - №12. - С.26.
2. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків // Фінанси України. - 2003. - №1. - С. 116-129.
3. Гладких Д. Структура банківських кредитів і залучених коштів як дзеркало економічного здоров'я держави // Вісник НБУ.-2005.-№11.-С.26-31.
4. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика/Долан Эдвин Дж. – М.: Экономика, 1994. – 375 с.
5. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегії розвитку в Україні // Банківська справа. - 2005. - №3. - С.40-52.
6. Онишко С. Деякі проблеми кредитного забезпечення потреб економіки інноваційного типу: досвід України // Вісник НБУ. - 2004. - №4. - С.50-53.
7. Синкли мл. Джозеф. Управление финансами в коммерческих банках. Москва: Catallaxy, 1994. – 145 с.

В. Подплетний

Пути повышения эффективности депозитной политики банков

В статье рассматриваются вопросы совершенствования процесса разработки и реализации депозитной политики банками Украины. Осуществлен анализ особенностей формирования депозитных ресурсов банковских учреждений в условиях трансформации экономики. Разработаны рекомендации относительно совершенствования механизма формирования депозитной политики и инструментов ее реализации в контексте согласования конституционных обязательств и финансовых возможностей банковских учреждений. Предложены рекомендации относительно развития депозитных операций с населением на основе внедрения новой техники и технологии банковского обслуживания физических лиц.

V. Podpletnyi

Directions of increase efficiency banks deposit policy

The questions about perfection of development and realization deposit policy the jars of Ukraine process are examined in the article. The analysis of features formation of deposits resources bank institutions is carried out in the conditions of economy transformation. Recommendation in relation to perfection of forming mechanism deposit policy and instruments of its realization in the context of concordance of constitutional obligations and financial possibilities bank institutions are developed. A new technique and technology of bank maintenance about physical persons are offered in the recommendation of relation to development deposits operations with a population on the basis.

Одержано 15.11.09